

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KIRKEHISTORISKE SAMLINGER,

TREDIE RÆKKE,

UDGIVNE AF

SELSKABET FOR DANMARKS KIRKEHISTORIE

VED

HOLGER FR. RØRDAM,

Dr. phil., Sognepræst.

FEMTE BIND.

KJØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS UNIV. BOGHANDL. G. E. C. GAD.

THIELES BOGTRYKKERI.

1884—86.

Bidrag til Korsør og Taarnborg Præstekalds Historie.

Af **Gustav Ludvig Wad.**

De paa de følgende Blade samlede Meddelelser skulle hovedsagelig klare Forholdet mellem Sognepræsten i Korsør og den der indtil dette Aarhundredes Begyndelse residerende Capellan og samtidig oplyse Annexet Taarnborgs Vilkaar. Jeg har ikke villet gjentage de i Wibergs Bidrag til en almindelig dansk Præstehistorie anførte Personalialia, men kun medtaget de allernødvendigste og dertil føjet, hvad jeg andetsteds har fundet til Supplering og Berigtigelse.

De anførte Actstykker ere med enkelte Undtagelser gjengivne med moderniseret Retskrivning. —

Den sidste catholske og den første evangeliske Sognepræst i Korsør og Taarnborg var Magister Ingemar Jensen; han var en velstuderet Mand — formentlig identisk med den Dominus Ingemar, der den 11. August 1506 lod sig immatriculere ved Kølns Universitet¹⁾ —, havde været Docent i Kirkeretten ved Kjøbenhavns Universitet og fik den 1. Juni 1514 kgl. Præsents paa »Tornby« og Korsør Kirker²⁾. Han nævnes 1528, da

---

¹⁾ Norsk histor. Tidsskr. III, 484.

²⁾ Suhms Saml. II, 1, 119.

Christiern Pedersen overdrog ham sit Præbende og Kanikedømme i Lund, og 1529, da Hovedsmanden paa Kjøbenhavns Slot paa Kongens Vegne af Korsør Len modtog en Pengesum af Mester Ingemar¹⁾. Den 1. Maj 1537 maatte han paa Grund af Trang og Nød, som han havde lidt i Grevens Fejde, pantsætte en Gaard paa Korsør Strandgade til Lehnsmanden Knud Rud²⁾; efter Wiberg levede han endnu 1539.

Hans Eftermand var Hr. Jens Jonsen, der findes nævnt som Præst i Korsør i et Universitetsregnskab for 1542, hvor der under »Erogata ex bonis pauperum« bl. a. staar: Item Johanni scribe nunc pastori in Korsør iij daler j m $\frac{3}{4}$ ³⁾. Den slesvigske Præst Hans Oldendorph omtaler et Par Besøg, han aflagde Hr. Jens paa Gjennemrejse; den første Gang, 19. Juni 1562, kalder han ham »ignarus pastor«, og næste Gang, 2. August, fortæller han, at han hørte det gamle Asen Hr. Jens prædike, og tilføjer, at denne har bedraget ham for mange Penge⁴⁾. Efter Kaldsbogen skal han være død 1566.

I hans Tid blev det ved Kongebrev af 2. Juli 1547 bestemt, at Taarnborg Sogn skulde herefter, som tilforn, være Annex til Korsør og give Sognepræsten al den Rettighed, der tilkom ham som saadan, mod at han blev forpligtet til at holde en bekvem lærd Mand til at være Capellan til Taarnborg Kirke; Capellanen skulde bo i Korsør, men gjøre Almuen i Taarnborg Sogn den Tjeneste aarle og silde, som en Sognepræst er sit Sognefolk pligtig baade inden Kirken og uden⁵⁾.

¹⁾ Ny kirkehist. Saml. V, 804 f.

²⁾ Friis, Bidrag til Korsør Bys Historie S. 16.

³⁾ Danske Magazin 3. R. VI, 9.

⁴⁾ Ny kirkehist. Saml. IV, 247, 251. Den nævnte Oldendorph var dog til Tider sindsforvirret, saa der ikke kan bygges meget paa hans Beskyldning mod Hr. Jens.

⁵⁾ Rørdam, Danske Kirkelove I, 270; Danske Magazin 4. R. I, 306; Erslev og Møllerup, Danske Kancelliregistranter 1535—50, S. 351.

Under 5. Septbr. 1554 fik Hr. Jens Jonsen Brev paa Kongens Part af Tienden i Taarnborg Sogn uden Afgift¹⁾; og endelig haves fra hans Tid et Actstykke, der viser, at Sognepræsten den Tid boede til Leje; den 17. April 1561 udstedte nemlig Johan Friis til Hesselager i Kjøbenhavn Gjenbrev til Kongen paa sin Gaard i Korsør, som Sognepræsten af ham havde til Leje for 10 Daler aarlig Afgift, »og ligger samme Gaard norden fra Adelgaden og rækker til Stranden udi Længden og udi Bredden fra Torvgaden og til den Gaard, som Eskild Gøyes af Gunderslev Arvinger nu udi Værge haver, hvilken fornævnte Gaard udi Længden og Bredden ligesom den nu begreben og forfunden er med al den Ager, Eng, Skov, Mark, vaadt og tørt, som den med Rette tilhører, Intet undtaget, ved hvad Navn det helst nævnes og kaldes kan, højmeldte Kongl. Majestæt og Hans Kongl. Majestæts Efterkommere, Konger udi Danmark, skulle have, nyde, bruge og beholde til evig Ejendom«. Til Gjengjæld overdrog Kongen Johan Friis »en Gaard udi Boeslunde Sogn, kaldes Espegaard«; i det derom udstedte Brev siges ligefrem, at Sognepræsten boer i Johan Friis' Gaard i Korsør²⁾.

Hr. Jens Jonsen succederedes af Korsør Latinskoles Rector, Peder Mortensen, der ligeledes, 15. Juni 1572, fik Brev paa Taarnborg Sogns Kongetiende uden Afgift³⁾.

I en »Beretning om Korsør Præstekalds Lejlighed, som den forud været haver og nu er«, hvilken synes at være affattet 1631⁴⁾, hedder det: »I Begyndelsen haver Korsør og Taarnborg Sogner været saaledes annexeret, saa at Sognepræsten udi Korsør haver haft al Indkomsten af fornævnte Taarnborg Sogn og holdt saa en Capellan, som han ringest kunde. Men derefter haver Taarnborg Sogne-

¹⁾ Rørdam, anf. Skr. I, 385.

²⁾ Registre over alle Lande.

³⁾ Rørdam, Danske Kirkelove II, 178.

⁴⁾ Geh. Arch., Topographisk Saml., Korsør Nr. 29.

mænd forhvervet Kgl. Majestæts naadigste Bevilgning, at Capellanen skulde være hos dennem ved Kirken bosiddendes, og formedelst der blev da mere fornøden til samme Capellans Indkomst, er Sognepræstens Indkomst bleven des mindre. Formedelst denne Aarsag synes Sognepræsten, som da levede, salig Hr. Peder Mortensen, af synderlige højkongelige Naade at være benaadet med Kgl. Majestæts Tiende af Taarnborg Sogn, qvit og fri, uden al Afgift, og bekræftet med tvende kongelig Benaadings Breve af vores allernaadigste Herres og Konnings Hr. Fader, højlovlig Ihukommelse, sal. Konning Frederik den Anden, dateret Anno 1572. Og beholdt samme Hr. Peder Mortensen fornævnte Kgl. Majestæts Tiende qvit og fri sin Livs Tid indtil Anno 1600 udi 28 Aar.*

Herefter skal altsaa Capellanen fra omtrent 1572 have boet i Taarnborg, og der er ingen Grund til at tvivle om Angivelsens Rigtighed, skjønt Kongebrevet derom ikke kjendes. Denne Omstændighed er det, der har faaet Wiberg (i Bidrag til en alm. dansk Præstehistorie III, 285) til at etablere Taarnborg som et Kald for sig selv, og som Sognepræster for dette at anføre Capellanerne Hr. Oluf Pedersen (ved Aar 1584) og Hr. Hans Poulsen fra 1600 til sin Død 1631. For den sidstes Vedkommende er Aarstallet for hans Kaldelse sandsynligvis galt; thi man kan vel antage ham for identisk med den Hr. Hans i Taarnborg, der i Aaret 1597 havde »ladt ilde« paa sine Tilhørere for Offer, hvilket nær var kommet ham dyrt til at staa; han slap kun for Tiltale og Straf ved at bede om Naade og udstede en Forpligtelse om, at han sig herefter vilde skikke og forholde inden Kirken og uden Kirken, som ham burde, og ikke med nogen Forseelse videre sig lade befinde ¹⁾.

Efter det ovenfor anførte er Hr. Peder Mortensen død Aar 1600, hvilket stemmer overens med en Angivelse

---

¹⁾ Sjællandske Tegnelser 28. Juli og 4. Novbr. 1597.

i Kaldsbogen. Ogsaa han efterfulgtes af Byens Rector; denne hed Niels Jensen og var Sognepræst indtil sin Død 1617; Aaret før havde han, den 14. Juli, faaet sin Søn Zacharias Nielsen kaldet til sin Efterfølger (Kaldsbogen¹).

Fra hans Tid haves en Retssag, der viser, hvad en Præst kunde være udsat for af sine Sognefolk²). Kirstine Nielsdatter havde 1ste Søndag i Advent 1618 ladet utilbørlige Ord falde mod Hr. Zacharias — som han sørgeligen beklaget haver — da han af Prædikestolen lyste til Bands over Jacob Nettelblad og bemeldte Kirstine, der laa hen i et utugtigt Levned med hinanden og ikke vilde lade sig vie tilsammen, idet hun sagde: dersom han bandsætter, førend Jac. N. kommer hjem, da skal han faa Skam. Da Præsten gik fra Kirken, lukkede hun sit Vindue op og sagde: Hr. Zachris, dersom I bandsætter min Mand, førend han kommer hjem, da skal I gjøre det udi en Fandens Tid; ja en af Præstens »Drenge« vidnede siden, at, da han gik ind ad sin Dør, sagde hun ud af Vinduet: var jeg en Karl, da skulde der fare en Djævel i hannem.

Hr. Zacharias klagede det med modige Taarer for Lehnsmanden, Ebbe Munck, der bad ham give sig tilfreds; han havde aldrig hørt sligt og vidste ikke, han kunde give ham Svar, førend han havde talt med Kongelig Majestæt derom, efterdi han havde ikke hørt slig Gjærning tilforn at være sket, eller hvad for Straf derefter burde at følge. Lehnsmanden indberettede det til Kongen, der svarede, at han ikke heller havde hørt slig Gjærning, som var en svar Guds Bespottelse, og dersom sligt ikke blev straffet, var det at befrygte, at Gud turde straffe et helt Land for slig grov Gudsbespottelse.

¹) Han er maaske identisk med den Zacharias Nielsen, der 1603 blev Rector i Bogense; Crone, Mester Jacob Madsens Visitatsbog, S. 300.

²) Geh. Arch. Topographisk Samling, Korsør Nr. 28; kortelig omtalt hos Friis, Korsør, S. 17.

Korsør Bything afsagde da den 5. April 1619 den Dom, at Kvinden burde miste sin Hud til Kagen og forvises Byen.

Hr. Zacharias døde i Maj 1627 (Kaldsbogen), og den 6. Juni derefter (anf. St.) kaldedes Magister Jacob Jensen Gysting til Sognepræst; han var sikkert en Søn af Hr. Jens Nielsen i Gyrstinge, der døde 1608¹⁾, og havde fra 1617 gaaet i Skole i Sorø, hvorfra han 1623 blev Student²⁾. Som Præst i Korsør valgtes han til Provst i Herredet og blev den 28. Maj 1633 creeret til Magister³⁾.

I den ovenfor citerede Beretning om Kaldets Lejlighed, der er forfattet af ham, skriver han endvidere: »Fra den Tid, 1600, haver der været tvende Sognepræster, Hr. Niels og hans Søn efter hannem, Hr. Zacharias, hvilke haver intet andet haft at leve af, end hvis ringe Tiende kan falde af Korsør Byes Avl med Offrer og saa to Pund Saaland til Præstegaarden og tre Pund Korn, Pension af Capellanen udi Taarnborg. Der nu disse tvende Sognepræster, Hr. Niels og hans Søn Hr. Zacharias, ere hændede efter hverandre, er der befunden i Sandhed tretten Hundrede Dalers Gjæld, som de saaledes ere geraadiget udi efter hinanden. Denne Gjæld og Tyngde er nu mig paakommen, formedelst jeg ægtede hans efterlevendes bedrøvede Hustru med tre smaa Børn; men i saadan min Elendighed kunde jeg meget vel hjælpes, om min allernaadigste Herre og Konning naadigst vilde unde og tillade mig for Fæstning og sædvanlig Afgift de Tiende, som nu ledige bliver i Taarnborg Sogn, som er Kongl. Majestæts Part og Kirkens Part. Jeg vil give deraf til gode Rede alt, hvis deraf gives skal paa begge Parter. Gud allermægtigste naadelig bevare og beskjærme min aller-

¹⁾ Kirkehist. Saml. 3. R. I, 775.

²⁾ Hos Friis, Disciplene i Sorø Skole 1586—1623, S. 29, staar ved en Fejllæsning Jacobus Jani Byrsting for Gyrsting.

³⁾ Personalhist. Tidsskr. III, 266.

naadigste Herre og Konning for sit hellige Navns Ære og sin christen Kirke Skyld, Amen.«

Ansøgningen havde til Dels den forønskede Virkning, idet Hr. Jacob den 10. April 1631 fik Taarnborg Sogns Kongetiende for Fæste og aarlig Afgift¹⁾. Men nogle Aar senere fik Mag. Jacob Vanskeligheder med Lehnsmanden, idet denne tilstillede Cancelliets øverste Secretair følgende Forestilling²⁾ :

Efttersom Mester Jacob Sogneprest i Korsør haffuer forhuerwit en Kong. May. Missive till mig Anno 1631, det første jeg sich Lehnit, anlangende jeg skulde stede och feste hannem Kongens Anpart Korntiende i Toruborg Sogen, och da jeg haffuer beret hannem, at hand haffuer giort Vret, hand begierede samme Tiende, effterdj den altid haffde ligget till Ladegaarden, [saa længe] mand kunde mindis, och iche nogen Tidh werit fest derfra, formedelst den ringe Auffling, som dog er till Korsør Ladegaard, haffuer hand paa samme Tid ladet sig nøye dermed, och . . . . begierede, jeg iche will fortенche hannem derudj, [at hand] haffde begierit samme Tiende mig vaffwidendis, . . . men effterdj jeg fornemmer Tid effter Tid, at [hand] er en megit gierig Mand och haffuer Løst till [Klam]mer och Trette, er jeg der fore wenlig begierendis, kiere Broeder wilde anholde hoess hanss May., at jeg maatte bekomme hanss May. Breff paa samme Tiende, effterdj den dog altid haffuer ligget till Ladegaarden. Ernst Normand³⁾ haffuer bekommit Hanss May. naadigste Breff, att hand maatte och saa legge Kirchens Anpart til Ladegaarden, om dig saa gaat siunis, at jeg och schulle forhuerwe hanss May. Breff der paa, eller om det war noch i det forrige Breff, som Ernst Normand haffde forhuerwit;

¹⁾ Sjæll. Tegnelser.

²⁾ Indlæg fra alle Lande 1637; Originalen er noget beskadiget, saa enkelte Steder ere ulæselige.

³⁾ Lehnsmand i Korsør 1620—31.

thj Gud wed, jeg gjør det for ingen anden Aarsag Schyld, end at jeg kunde holde Queg paa Ladegaarden, at jeg dermed kunde gøye och dyrche Jorden, effterdj den der neder er suur, ond och ringe. Actum Andworschoff den 28. Aprilis Anno 1637.

Wendtzell Rotkirch.

Følgen heraf blev, at Rotkirch fik Kongebrev, dat. Kjøbenhavn den 20. Maj s. A., om, at Tienden skulde blive liggende til Ladegaarden i Henhold til de af ham anførte Grunde¹⁾).

Samme Aar den 26. Februar havde Sognepræsten erhvervet en kongelig Ordre til Lehnsmanden om, at denne skulde lade ham bekomme Tiende af Korsør Slots Ladegaard efter Ordinantzen²⁾; ogsaa i denne Henseende var Lehnsmanden ham imod, og samtidig med den ovenfor meddelte Besværing til Cancelliet indsendte han en anden af dette Indhold³⁾:

Efftersom jeg haffuer bekommit Kong. May. min allernaadigste Herris naadigste Missive och Befalling, som Presten i Korsør haffuer forhuerwet, anlangende Tiende aff Korsør Slodz Ladegaard jeg hannem skulle lade bekomme effter Ordinantzen derom vdgangen at tiende aff Kongens Slotte og Ladegaarde. Saa er herpaa min vnderdanigste Erklæring, at jeg iche wed, med huad Rette Presten i Korsør kand fordre Tiende aff mig aff Korsør Ladegaardz Marche, [effterdi] samme Ladegaardz Marche ligger i Tornborg Sogen, och iche till Korsør Bye, och jeg dog aarligen haffuer giffuet Presten, som boer i Tornborg och er Capellan til Korsør, wieder end Tienden kunde beløbe sig af for^{ns} Ladegaardz Marche, som hand sielff iche skall nechte . . . den ringe Jord, jeg haffuer

¹⁾ Sjæll. Tegnelser.

²⁾ Anf. Sted.

³⁾ Indlæg fra alle Lande 1637; ogsaa dette Brev er beskadiget.

til Slotted paa Korsør Byes Marche, haffuer jeg aarligen tiendet wdaff till Korsør Prestt effter Ordinantzten.

Om hanss May. derforre naadigst med samme Tiende will lade bliffue, som det altid tillforn werrit haffuer, effterdj Presten i Korsør dog haffuer en goed Kald och rigeligere end sine Formend med Vnderholding er forsørget, eller och at Bispen maatte bekomme Hans Ma. Befaling, att hand dennem jmellom schulle dømme, huem det schulle haffue; thj det er mig lige gaat, till huem jeg schall tiende; men forschrne. Ladegaardz Marche ligger mit i Tornborg March, och er det megit langt der fra at omkiøre till Korsør. Dette saaledis herom er min vnderdanigste Erklering. Actum Andworschouff den 28. Aprilis Anno 1637.

Wendtzell Rotkirch.

Den 20. Maj næstefter fik Jørgen Seefeld og Biskop Hans Resen Befaling at dømme Sognepræsten og Capellanen imellem, hvem af dem der skulde have den omtalte Tiende ¹⁾).

For at klare sit Forhold til Capellanen fik Mag. Jacob Gysting udvirket et kongeligt aabent Brev af 19. Febr. 1633 ²⁾), hvorved Kongebrevet af 2. Juli 1547 stadfæstedes i alle sine Ord og Puncter, »dog saa, at alle efterfølgende residerende Capellaner i samme [o: Taarnborg] Sogn skulle nyde den Residents og Gaard sammesteds, saa og den Løn og Rettighed som den Capellan, Sognet nu betjener og udi Sognet boer, nyder, efter den Contract, som imellem fornævnte Sognepræst udi Korsør og hans Capellan Hr. Oluf Christensen gjort er.«

Mag. Jacob Jensen døde 1668 ³⁾); han efterfulgtes af Morten Christensen Herlow, hvis Kaldelse er dateret

¹⁾ Sjæll. Tegnelser.

²⁾ Sjæll. Registre.

³⁾ Efter Kaldsbogen den 5. Juli; Wiberg har 5. Juli eller i Juni. I Sjæll. Indlæg 1668, B, findes en Indberetning af Jacobus Jani

5. Juli ¹⁾). Han var 1660 bleven Student fra Kalundborg Skole og har altsaa været en ung Mand, da han fik Korsør Kald; den 8. Juni 1669 creeredes han til Magister ²⁾).

Da han havde været et Par Aar i Kaldet, søgte han — Ansøgningen er skreven i Kjøbenhavn den 26. Januar 1670 — om at nyde Kongetienden af Taarnborg; han omtaler, hvorledes Hr. Peder Mortensen havde faaet den 1572, men at det Aar 1631 blev forandret derhen, at Mag. Jacob Jensen i Stedet for Tienden, som da laa til Lehnsmændene og fra Ladegaarden ikke kunde mistes, fik fire Pund Korn af Vemmeløv Tiende; disse fire Pund kan han nu ikke vel bekomme og søger derfor om bemeldte Kongetiende, dog imod den sædvanlige Afgift, som til Slottet aarlig skal leveres; da Tienden for Tiden er bortfæstet Raadmand Hans Jørgensen i Korsør, indstiller Rentekammeret til Kongen, at Mag. Morten maa herefter oppebære Tienden i Negen imod den sædvanlige Afgifts Erlæggelse, dog at Raadmanden bekommer sin Fæste igjen, hvorved Intet afgaar Kongen i hans Indkomst. Herpaa resolverede Kongen den 19. Juni 1671: Det er vel.

Den sædvanlige aarlige Afgift skulde leveres til Roeskilde Domkirke.

Det følgende Aar ansøgte Mag. Morten Herlow om at nyde Tienden for sin og Hustrus Livstid; paa Rente-

Gytingius, dat. Korsør 25. Febr. 1668, til Biskoppen om Boeslunde Kirke, hvis Tilstand er ond, idet en Del er nedfalden, saa der er Fare til Stede. — Fra hans Virksomhed som Provst findes følgende i Synod. Joh. Roskild. 27. Maj 1668: Mag. Jacob i Korsør, Provst i Slagelse Herred, havde stævnet Hr. Kiold i Sønderup for adskillige [Sager], at han skulde [have] foragtet sin Provsts Formaning og Befaling saavel skriftlig som mundtlig og ellers været forsømmelig [i] at kræve hos sin Kirkes Værger adskillige Udgifter og at fremsende det, som blev af dennem annammet. — Begge Sager forligtes. (Meddelt mig af Hr. Dr. H. F. Rørdam).

¹⁾ Sjæll. Registre.

²⁾ Immatriculeret som Student 6. October 1660; Univ. Matriklen.

kammerets Betænkning af 9. Juli 1672 herover tegnede Kongen denne Resolution: Det kan sagte være ¹⁾).

I hans Tid skete der en væsentlig Forandring med Hensyn til Capellanens Forhold, idet han blev tvungen til, i det mindste delvis, at tage Bolig i Korsør. Det første Skridt i denne Retning blev gjort ved, at Magister Morten Herlow forestillede Cancelliet den store Besværlighed, som det medførte baade for ham og Menigheden i Korsør, at Capellanen boede i Taarnborg. Biskoppen fik da under 24. Januar 1670 ²⁾ kongelig Befaling om at tilholde Capellanen, Niels Lauritsen Wedberg — der just den 15. s. M. var bleven kaldet af Kongen til Capellaniet ³⁾ — at tage Bolig i Korsør, saafremt det ellers nogenlunde føjeligen ske kunde, i en af Kirkene Vaaninger, som der-til kunde findes bekvem; forøvrigt skulde Bispren oprette en skriftlig Contract imellem de tvende Præster om, hvad Capellanens Forretninger og Løn skulde være.

I Henhold hertil affattede Capellanen følgende Forpligtelse ⁴⁾:

Kjendes jeg underskrevne Niels Lauritzøn, forordnet Capellan til Korsør og Taarnborg Sogn, at eftersom den højærværdige, hæderlig og højlærd Mand Doctor Johan Wandal, Biskop over Sjællands Stift, haver bekommet Hs. kgl. Majestæts, højlovl. Ihukommelse Konning Frederik den tredies allernaadigste Brev og Befalning, dat. den 24. Januar sidst forleden, at jeg skal tilholdes at bo og forblive udi Korsør By og udi en af Kirkens Vaaninger, som der for mig bekvemmelig findes kan, at residere: da lover og tilbepligter jeg mig, at jeg efter højstbemeldte kgl.

¹⁾ Rentekammerets Resolutionsprotocoller II, 125, III, 53; Sjæll. Indlæg 1670, B, og Tegnelser 9. Juli 1670.

²⁾ Sjæll. Tegnelser.

³⁾ Sjæll. Registre. Om ham se forøvrigt Kirkehist. Saml. 3. R. III, 129 ff.

⁴⁾ Originalerne til denne Sag findes i Sjællandske Indlæg 1670, B.

Majestæts allernaadigste Befaling vil bo og residere i Korsør, naar jeg dertil en bekvem Vaaning, som forskrevet staar, udvises og indrømmes, dog det mig ej derved at være forbuden, at, naar jeg intet haver paa Embeds Vegne i Korsør at forrette, jeg jo da mig udi Taarnborg Annexgaard maa opholde; dog saa, at intet derved i Korsør skal af mig vorde forsømmet. Til dets Stadfæstelse haver jeg dette med egen Haand underskrevet og med mit Signete undertrykt. Dat. Hafn. d. 22. Febr. An. 1670.

Niels Lauritzen Wedberg mpp.

Kort efter approberede Biskoppen følgende af begge Præsterne undertegnede Contract:

Vi underskrevne Morten Herlow, Sognepræst udi Korsør og til Taarnborg Sogn, og Niels Lauritsen, forordnet Capellan ibidem, kjendes og hermed vitterligt gjøre, at eftersom den højærværdige, hæderlig og højlærde Mand, Dr. Johan Wandal, Biskop over Sjællands Stift, haver bekommet Hs. kgl. Maj., højl. Huk. Konning Frederik den tredies allernaadigste Brev og Befaling, dateret den 24. Januar sidst forleden, at skulle imellem sige os, baade Tjenesterne angaaende, som mig Niels Lauritsen kan tilkomme i Hovedsognet saavel som Annexen at forrette, og hvis mig derimod til billig Underholdning bør at gives, og derom en skriftlig Contract mellem os oprette, da ere vi efter velbemeldte Hs. Højærværdigheds Biskoppens Sigelse og gode Betænkende med hinanden saaledes venligen forenede som følger.

Tjenesterne angaaende, da bepligter jeg Niels Lauritsen mig som Capellan at forrette:

1. I Korsør Froprædikerne og Aftensange om Søndagene og Helligdage. Item Onsdags Prædikerne med Messer for Alteret om Fredagene og Skriftemaal tilligemed Sognepræsten paa sine Tider; men ellers uden Sognepræstens Villie og Samtykke mig intet med det hellige Embedes Forretninger i Korsør at befatte.

2. I Taarnborg skal jeg om Søndagene og hellige Dage Kirketjenesten i lovlig Tid forrette og tillige med den de Tjenester, som uden Kirken i samme Sogn behøves, betjene; med mindre Sognepræsten selv nogen af Tjenesterne vil forrette, da jeg hans Tjenester i Korsør midlertid, om fornøden gjøres, skal forsyne. De ordinarie Bededage i Taarnborg Kirke vil Sognepræsten forsyne og selv beskikke. Men hvis jeg udi hans Fraværelse eller lovlig Forfald Bededags Tjenesten skal forrette i samme Sogn, vil Sognepræsten mine Onsdags Tjenester udi Korsør lade beskikke. Med Passions Prædikener i Taarnborg Kirke skal forholdes, som tilforn sket er og saa som bedst ske kan, saa at jeg dennem herefter, saasom tilforn af min sal. Formand Hr. Hans sket er, skal forrette.
3. Mandags Prædikenerne i Slagelse skal jeg, som sædvanligt er og min Formand Hr. Hans for mig gjort haver, naar det tilkommer, baade for Korsør og Taarnborg Sogne forrette og dertil svare, og for samme Prædikener skal jeg nyde de dertil deputerede Penge af Rentepengene, otte Rigsdaler, og ikke paa videre, som aarligen i Calentet erlægges, have at prætere i nogen Maade. Særdeles lover og bepligter jeg Niels Lauritsen mig at være Sognepræsten udi det hellige Embedes Forretninger tilbørligen hørig og lydige, og naar han mig lovligen tilsiger udi hans Sygdom eller anden lovlig Forfald, enten helligt eller søgnet, alt hvis det hellige Præsteembede vedkommer i begge Sognene af yderste Flid tilbørligen at forsyne, uden nogen særdeles Befalning. Dog naar jeg om Søndagene eller hellige Dage Højmesse-tjenesten i Korsør tillige med Tjenesten i Taarnborg skal forrette, vil Sognepræsten selv Aftensang i Korsør lade beskikke.

Lønnen angaaende;

da lover og tilsiger jeg, Morten Herlow, Hr. Niels Lauritsen, at han skal nyde:

1. Af Korsør det Offer, som falder til Froprædiken paa de tre store Højtidsdage, og hvis til Froprædiken bliver offret om Søndagene og andre hellige Dage; dog med de Vilkaar, at hvis jeg selv nogen til Froprædiken vil copulere, jeg da selv at nyde alt det Offer, som da falder paa samme Tid uden nogen Hr. Nielses Præention. Anlangende Ligprædikerne i Korsør, da, hvis jeg selv i Korsør er tilstede og ikke af Sygdom forhindret og jeg dog selv af Hr. Niels begjærer, at han Ligprædiken forretter, skal han det nyde, som derfor udgives. Men hvis han udi min Fraværelse eller Sygdom nogen med mit Samtykke begraver, vil jeg hannem derfor noget godvilligen betænke.
2. Af Taarnborg Sogn skal han nyde: 1. Al den Rettighed, som mig saasom Sognepræst til Taarnborg Sogn af de tvende Byer Hulby og Bonderup med Rette kunde tilkomme. 2. Hvis Offer som baade om Højtidsdage og andre hellige Dage falder og godvilligen gives af Sognefolkene i Taarnborg Sogn. 3. Annexgaarden i Taarnborg med sin tilhørende Avling maa han gjøre sig nyttig, som han bedst kan og billigen bør, og derimod Bygningen holde vedlige og lade den saa god efter sig, som han den finder, efter Dannemænds Sigelse, som han eller hans Arvinger dertil ville svare. Men anlangende Ligs Begravelser i Taarnborg Sogn, da, saasom hverken sal. Hr. Hanses Kaldsbrev eller hans Formands sal. Hr. Olufs Contract noget derom melder, at de skulle Capellanen tilkomme, da skal jeg Morten Herlow have mig det forbeholden, at, naar jeg selv Ligprædiken der i Taarnborg Kirke, som hos mig skal bestilles, vil forrette, jeg da selv oppebærer, hvis derfor udgives. Men naar Hr. Niels Lauritsen efter min Begjæring det bestiller, da skal han nyde, hvis derfor gives.

At disse forskrevne Punkter alle i Almindelighed og hver i Særdeleshed af os paa begge Sider uden videre Prætention holdes skal uryggeligen og ufejlbarligen, haver vi begge denne Contract med egne Hænder stadfæstet og med vore Signeter undertrykt, paa det allerydmygeligste ombedendes den højærværdige, hæderlige og højlærde Mand, Dr. Johan Wandal, Biskop over Sjællands Stift, at han denne vores Contract efter højstbemeldte Hs. Kgl. Majestæts naadigste Brevs Indhold vil ratificere. Hafn. d. 22. Febr. 1670.

M. C. Herlow. Niels Lauritzen Wedberg mpp.

Efter Hs. Kgl. Majestæts allernaadigste Befalning og overskrevne Parters Begjæring haver jeg denne Contract approberet og ratificeret. Kjøbenhavn den 17. Martii A. 1670.

J. Wandal.

Efter Morten Herlows fornyede Andragende af 26. Maj 1670 blev Contracten confirmeret af Kongen den 2. Juni næstefter¹⁾.

To Aar efter, den 21. April 1672, hjemsøgte Annexgaarden af Ildsvaade. Hr. Niels Lauritsen søgte i den Anledning Kongen om noget Bygningstømmer for igjen at opbygge »sin Gaard Taarnborg«, at han med Hustru og smaa Børn ikke længer skulde hvile og forblive under aaben Himmel²⁾.

Endnu var Morten Herlow ikke tilfreds med de vundne Resultater, og den 13. Februar 1677 indleverede han en ny Ansøgning til Kongen om tvende Puncter³⁾. Det første drejer sig om Capellanen; »eftersom Menigheden udi Korsør — siger han — tillige med mig befinder stor Vanskelighed og end især nu, Svagheden grasserer, for-

¹⁾ Sjæll. Registre.

²⁾ Sjæll. Indlæg 1672, B; Missive til Oberjærgemester Hahn den 3. Juli 1672 i Sjæll. Tegnelser.

³⁾ Sjæll. Indlæg 1678, A.

medelst at Capellanerne, som Sognepræsten efter den kongl. Fundats skal holde, en Tid lang udi Annexen og ikke, som bemeldte Fundats saa vel som Kirkeordinantsen byder og Eders Majestæts Hr. Fader, højlovl. Ihukommelse, og naadigst har anordnet, saa og i alle andre Kjøbstæder i Danmark, som vides, sædvanligt er, udi Byen har resideret«, saa beder han om Confirmation paa Kongebrevet af 2. Juli 1547, der befaler Capellanen at bo i Korsør. Dette anbefaledes af Stiftamtmanden og Biskoppen i en Erklæring af 25. November s. A., »saasom det og over hele Landet er brugeligt og nu især i disse Tider er meget gavnligt, eftersom een Præst ikke vel kan være nok paa saadan en Sted, hvor Passagen daglig falder og mange Fremmede idelig ankommer«. Den 1. Februar 1678 fik det gamle Kongebrev nu ny Stadfæstelse, og fra nu af ophører altsaa Capellanens Ret til at bo udenfor Korsør¹⁾.

Det andet Punct i Andragendet vedkom Indtægterne; Sognepræsten ytrer sig saaledes: »eftersom til Kaldet er blandt anden Indkoms Ringhed ikkun ganske liden Avling, saa at det fornøden Foder til et Par Heste at holde deraf næppe kan forhverves, beder jeg allerydmygeligst, at Ed. Kgl. Maj. allern. vil tillade, at, naar Kirkens Tiende af Annexen Taarnborg (hvortil Ed. Maj. haver jus patronatus), som nu af en gammel Mand der i Sognet i Fæste haves, lovligen ledig vorder, den da mig og mine Efterkommere, Sognepræsterne udi Korsør, for sædvanlig Fæste og Afgift allern. maa blive forundt«.

Ogsaa dette Ønske fandt Stiftamtmand og Biskop billigt og anbefalede Hans Majestæt at vise denne Naade mod de fattige Præster i Korsør. Som Følge heraf blev Taarnborg Kirketiende ved Kongebrev af 1. Februar 1678 perpetueret til Sognepræsterne i Korsør²⁾.

1) Sjæll. Registre.

2) Sjæll. Registre.

En Begivenhed, der vel har interesseret det daværende Korsør betydeligt, indfaldt i Morten Herlows Tid, idet Byens gamle Sognekirke, der var helliget St. Gjertrud — en Helgeninde, der i den catholske Tid havde Altere i flere Søkjøbstæder, f. Ex. Assens og Kjøge¹⁾ —, efter mangeaarige Anstrengelser fra Indbyggernes Side kunde fremtræde i en ny Skikkelse derved, at man gjorde den to

Trediedele bredere og en Trediedel længere. Den havde længe været brøstfældig og dertil altfor lille; endelig var det lykkedes ved Tilskud fra Borgerne, fra andre Kirker og fra Godtfolk, der vilde give noget, at ombygge den; den Mand, der væsentlig havde Fortjeneste deraf, var Borgmester Caspar Brand, en Mand, hvem Korsørs Opkomst i det Hele laa stærkt paa Sinde. Hans og hans Hustrus Portrait i Legemsstørelse hænger endnu i Byens

¹⁾ Trap, Danmark, 2. Udg. IV, 58; Ny kirkehist. Saml. VI, 219.

Kirke. I Aaret 1669 var vistnok Ombygningen færdig; smuk blev Kirken ikke; den var udvortes meget uordentlig, siger Pontoppidan og tilføjer, at den havde en »særdeles« Skikkelse, et Udtryk, der er ganske betegnende; thi Mage til Kirkebygning fandtes næppe i Danmark. Dens Indre var dækket af en uhyre Tøndehvælvning ¹⁾).

Ved denne Lejlighed mistede Kirken sit Taarn, idet det gamle Taarn — hvis Plads man stadig kunde kjende i Murværket — ganske blev skjult af Bygningens Masse; Amtmanden, Hugo Lützow, anmodede i en Memorial af 28. Juli 1673 om at faa en kongelig Bygmester Evert Jansen ned at se paa Forholdene, om det gamle Taarn kunde forhøjes, og der blev givet Jansen Ordre i saa Henseende; men Taarn kom der alligevel aldrig ²⁾).

Af ovenstaaende Vignet vil man kunne faa en Forestilling om Kirkens Ydre kort før den 1863 blev nedbrudt ³⁾).

Morten Herlow havde til Ægte en Datter af Mag. Hieronymus Weitzius (ikke Wittzius, som Wiberg har), der havde været Professor eloquentiæ i Sorø og endte sine Dage 1679 hos sin Svigersøn i Korsør ⁴⁾). I sit Ægteskab havde Herlow flere Børn, af hvilke Christen og Hiero-

¹⁾ Om Kirken og dens Historie henvises til Pontoppidans Danske Atlas III og VI, samt Friis, Korsør.

²⁾ Sjæll. Indlæg 1673, B, og Sjæll. Tegnelser 6. August 1673.

³⁾ Billedets Baggrund er ikke ganske correct; i Stedet for Træer maa man tænke sig Huse. Det er tegnet efter en af min Broder, Jernbane-Assistent C. D. Wad, tagen Skizze, og den nu perspectivisk udførte Tegning nødvendiggjorde Anbringelsen af en Baggrund. Paa den østlige Gavl, som sees paa Billedet, fandtes under det midterste, blinde Vindue et Monument for M. G. Birckner, hvilket nu er opstillet ved den nye Kirke. Paa en af P. J. Grønwalds Tegninger til Frederik den 5tes Rejse, 1749, ser man Kirken omgivet af den i 1820'erne nedbrudte Ringmur, der indesluttede Kirkegaarden; Billedet synes dog ikke at være synderlig nøjagtigt.

⁴⁾ Worm, Lexicon over lærde Mænd II, 560.

nymus ved Kongebrev af 4. Maj 1681 fik Løfte om at blive optagne i Sorø Skole og der forsynes med tilbørlig Education og Underholdning, naar der blev Plads ledig for dem¹⁾.

I Aaret 1682 blev Morten Herlow Provst, og i Januar 1684 kaldedes han til Sognepræst ved Aarhus Domkirke, hvor han døde Paaskedag 1691.

Efter ham blev Mag. Prebern Hansen Wandal, Slotspræst paa Andvorskov, den 4. Marts 1684 udnævnt til Sognepræst for Korsør og Taarnborg²⁾. Han var en Søn af Biskop Hans Wandal i Viborg og Broder til Sjællands Biskop af samme Navn, var født den 29. April 1635 i Viborg, hvorfra han 1653 blev Student³⁾, rejste derefter udenlands og studerede i Leyden, hvor han er immatriculeret som mathematisk Studerende den 20. November 1656⁴⁾; 1665 blev han Præst paa Andvorskov, efterat han 1661 havde taget Magistergraden⁵⁾. Efter Kaldsbogen valgtes han den 17. Juni 1685 til Herredets Provst.

Den ældste Kirkebog i Korsør er begyndt af ham 1686; der henvises i den til »den gamle Kirkebog«, som nu desværre er forsvunden. Af denne faa vi nogen Oplysning om de Børn, han havde med sin Hustru Maren Hansdatter, nemlig:

Margrethe Wandal, gift 26. Februar 1689 med Mouritz Mortensøn⁶⁾, dengang Raadmand i Korsør, død som Borgmester og begravet 14. December 1716 om Aftenen ved 5 slet, 65¹/₂ Aar gl.

Maria Elisabeth W., gift 8. Juli 1702 med An-

¹⁾ Sjæll. Tegnelser.

²⁾ Sjæll. Registre; ikke 14. Marts, som hos Wiberg.

³⁾ Immatriculeret 16. Maj; Univ. Matriklen.

⁴⁾ Personalhistorisk Tidsskr. II, 200.

⁵⁾ Creeret 27. Juni; Univ. Matriklen.

⁶⁾ Han blev 3die Raadmand 13. Decbr. 1682, Borgmester 15. Juli 1693; Sjæll. Registre.

ders Andersen Schiøtt, Rector i Korsør, død 1714 som Capellan i Nyborg.

Anna Catharina W., gift 30. Decbr. 1709 (viet i Huset) med Cort Morup, der ved sin Begravelse 20. Februar 1728 kaldes Commerceraad.

Jørgen W., døbt 2. October 1687.

Maren W., begravet Langfredag 1706, 17 Aar, 9 Maaneder og 7 Dage gl.

Anna Marie W., døbt 1691 Domin. Oculi.

Jørgen W., døbt 20. Marts 1692.

Helvig Susanne W., døbt 31. August 1694.

Iver Matthies W., døbt 1695 Mariæ Besørgelsesdag.

Johan W., døbt 1696 Domin. Qvinqvagesima.

M. Prebern Wandal døde i Korsør den 18. November 1699 og blev begravet den 25. s. M. ¹⁾). I Worms Lexicon over lærde Mænd har han faaet Plads paa Grund af en Ligprædiken, han 1669 lod trykke over Ide Rosenkrantz.

Paa Tilbagereisen fra Kjøbenhavn til Aalborg 1698 hørte Biskop Bircherod Korsør Præster prædike og fortæller derom følgende ²⁾): den 14. Marts hørte jeg om Morgen i St. Mikkel's Kirke i Slagelse Passionsprædiken, som blev holdt af Capellanen i Korsør Hr. Peder Høst, en meget behagelig og sær udvaldt Prædicant, hvilken man tam propter meditationum qvam methodi elegantiam med al Billighed maa bedømme.

Biskoppen rejste derefter med sin Hustru videre til Korsør, hvor han tog »Lossament« hos en tysk Mand og fortsætter da under 16. Marts:

»For at forslaa Tiden, medens jeg maatte i Korsør blive liggende, laante jeg af Sognepræsten ibidem M. Preben Wandal nogle skrevne Bøger og Documenter, Slagelse Herred (over hvilket han var Provst) samt dets Præstekald

¹⁾ Fejlagtig Dagsangivelse hos Wiberg.

²⁾ Bircherods Dagbøger i Manuscript.

og Præster angaaendes, og deraf excerperede, hvad min Curiositet kunde tjene«.

»Den 18. Marts; hørte jeg i Korsør Kirke Prædiken holden af Pastore loci M. Predberno Wandalino, som forklarede den Section af Passionen de abnegatione Petri«.

»Søndag den 20. Marts; efterat jeg havde om Morgen med min Kjæreste udi Korsør Kirke hørt Froprædiken, hvilken Capellanen Hr. Peder Høst suo more til vores synderlig Fornøjelse holdte, gav vi os paa en Smakke med vore Tjenestefolk samt Heste og Vogn ud paa Vandet, der Klokken var 7^u osv.

Hr. Peder Høst, der efter Bircherods Mening havde saa usædvanlige Gaver, drev det ikke videre end til at blive Capellan i Korsør, i hvilken Stilling han døde 1713, begravet den 7. Maj, 47 Aar, 6 Maaneder og 8 Dage gl. Han havde den 25. Juli 1703 ægtet Mag. Wandals Efterleverske Maren, der blev begravet den 13. Juni 1730, ved hvilken Lejlighed hun i Kirkebogen kaldes Madame Wandal, formentlig i Betragtning af, at hendes første Mand som Provst og Magister var finere end den sidste.

Om en af Capellanerne i Prebern Wandals Tid findes nogle Oplysninger i en Retssag, der ikke stiller ham i det bedste Lys; denne Mand er Hr. Frants Strøe, der under 15. Maj 1686 af Wandal blev kaldet til Capellan — efterdi Sognepræsterne af Arilds Tid selv pleje at antage Capellanerne — efter Hr. Jens Gregersens Død, og fik kongelig Confirmation den 29. s. M. En Vinhandler, Seignr. Jacob Loss, i Korsør havde erhvervet en Indførsels Dom over Hr. Frants; da nu Herredsfogden med sine Vurderingsmænd samt Domshaveren den 13. Februar 1691 indfandt sig i Hr. Frants' Præstegaard i Taarnborg, fik han en slet Medfart, som han selv beretter saaledes, at, da de vare indkomne i Hr. Frants' Stue og efter venlig Hilsen havde forkyndet hans Hustru, Anna, deres Ærende, bad hun dem opholde sig lidt, indtil hun fik hentet sin Mand, der var i Frølund. »Dermed satte jeg mig bag

Bordet og talte med Seignr. Jacob Loss om Taxten paa 11 Tønder Byg, som paa Dommen var leveret; imidlertid kom Hr. Frants trinendes ind af Stuedøren, da jeg opstod, gik ham imod, gav ham Haand og bad ham være velkommen, sagde ham, at Seignr. Jacob Loss havde leveret mig en Dom, hvorefter han ved Retten vilde have Fornøjelse; dertil Hr. Frants svarede, han agtede intet den Dom, og som jeg Dommen for ham efter Rettens Gemæs begyndte at oplæse, sagde han, den ej at ville høre eller stede Udlæg derefter, gik dermed ud igjen af Stuen, kom strax ind igjen med vred Hu, imeden jeg endda stod og læste paa Dommen, gik frem og tilbage paa Gulvet, talte adskillige beskjæmmelige Ord baade til Jacob Loss og om Retten, blandt andet, at det var en Snighedom; og som jeg endda stod bag Bordet ved nederste Bordende og læste paa Slutningen, traad han i det samme til med vred Hu og stolte Gebærder og i en Gesvindighed rakte over Bordet og med sin højre Haand rev og tog samme Namsdom af mine Hænder, vrimlede den sammen, slog den paa Gulvet, traadte derpaa, tog den saa op igjen og stak den i sin Lomme, og imidlertid brugte allehaande uhøflige Ord; blandt andet sagde Hr. Frants, at Jacob Loss havde sniget sig Dommen til og det var en Skjælms Dom; thi naar de kom til Afregning, da skulde ikke han blive Jacob, mens Jacob Loss blive ham skyldig, og at han vilde have sin Tiltale til mig for Dommen, dertil jeg svarede, at Dommen skulde nok blive forsvaret; mens hvordan Hr. Frants vilde og kunde forsvare denne sin grove Gjerning imod Kongens Ret, skulde Tiden lære. Dermed bad jeg Farvel og tillige med Jacob Loss og fornævnte mine medhavende Mænd gik ud og kjørte vor Vej, saa Seignr. Jacob Loss formedelst saadan Hr. Frants' øvede Gjerning ej fik nogen Vederlag for sin Fordring.«

Under denne Sags Forfølgning gjorde Hr. Frants gjældende, at, da han i Henhold til Capellanens Contract med Sognepræsten skulde bo i Korsør, var dette hans rette

Forum, og Herredsfogden havde intet med ham at bestille. Man tilvejebragte Udskrifter af forskellige Skattemister, hvoraf det fremgik, at Hr. Frants fra Mikkelsdag 1689 havde boet i Annexgaarden i Taarnborg med Hustru. Før den Tid boede han i en stor Gaard i Korsør, men derefter i et lidet Hus, han havde lejet af Raadmand Poul Schnabel; dog paastod Hr. Frants, at det egentlig kun var Mandag og Torsdag, han helt kunde være hos sin Familie i Taarnborg, idet han de andre Ugedage maatte være i Korsør for Prædikens, Skriftemaals eller Forberedelses Skyld.

Sagen blev indberettet til Generalfiscalen Jørgen Landorph, der indstillede til Cancelliet, at den maatte blive paakjendt af Commissarier.

Den 31. Marts s. A. fik Landorph Befaling til at tiltale Hr. Frants og udføre Sagen for de under samme Datum beskikkede Commissarier, Stiftamtmanden og Biskoppen¹⁾.

Dommen kjendes ikke; men da Hr. Frants samme Aar blev afsat fra sit Embede, har den formodentlig lydt paa Embedsfortælelse.

Efter Prebern Wandal var Mag. Lyder Lassen Sognepræst i Korsør fra 1699 til 1711, da han forflyttedes til Randers; Contracten af 1670 mellem Sognepræst og Capellan confirmeredes af Frederik IV den 16. October 1700. Lassens Eftermand, Mag. Christoph Dieteric Friedenreich²⁾, var kun i otte Aar i Korsør; af hans Børn med hans anden Hustru Abigael Marie Cuur findes i Korsør Kirkebog tvende:

Daniel Friedenreich, døbt 21. December 1712, og

---

¹⁾ Sagens Acter findes i Sjæll. Indlæg 1691, A, og Sjæll. Tegnelser for samme Aar.

²⁾ Saaledes skriver han selv sit Navn paa et af Capellanen Niels Hansen Borch og Hustru Margrethe Jacobsdatter Ulditz oprettede Testamente, dat. Korsør 10. Januar 1715, hvilket han har undertegnet til Vitterlighed; Sjæll. Indlæg 1715, A.

Jens Cuur Fr., døbt 16. Januar 1716, begravet
10. Juni s. A.

Mag. Friedenreich blev 1719 befordret til Budolphi
Kirke i Aalborg, hvor han døde 1726.

I Korsør afløstes han af Peder Rold, en Præstesøn
fra Nysted; hans Ansøgning om Kaldet, dateret Køben-
havn den 19. Marts 1719, er ganske kort, »jeg fattige
Student« kalder han sig ¹⁾; han var Student fra Nykjøbing
p. F. og immatriculeredes den 17. Juli 1708, 21 Aar
gammel ²⁾. Efter Wiberg var han gift med Margrethe
Sophie Claudiana, af hvilket Ægteskab følgende Børn findes
i Korsør Kirkebog:

en Søn, som døde strax efter Daaben, som fulgte
paa Fødselen, begr. 22. August 1720,

en dødfødt Søn, f. 15. April 1724, begr. 19. s. M., og

Friderica Sophie Rold, født 26. December 1721,
hjemmedøbt samme Dag.

Med Capellanerne synes Hr. Rold ikke at have haft
Vanskeligheder, førend med den tredie i hans Tid, Han-
steen, der indsendte følgende Ansøgning til Kongen ³⁾:

Stormægtigste Monark, allernaadigste Konge og Herre.

Hvad Byrder og Gravamina som følger med Capella-
niet i Korsør, efterat det allernaadigst haver behaget Deres
Kongl. Majestæt at confirmere Mag. Morten Herlofs Con-
tract, som han indgik med sin Capellan pro persona, efter
Mag. Lyder Lassens allerunderdanigste Ansøgning, hvilken
Efterkommerne skulde holde sig efterrettelig, vilde Deres
Kongl. Majest. allernaadigst behage at erfare af hosfølgende
anførte Poster, som allerunderdanigst indstilles til Deres
Majest. højkongelige allernaadigste Overvejelse. Og som

¹⁾ Sjæll. Indlæg 1719, A. Kaldsbrevet er dateret 31. Marts s. A.
Han skriver sit Navn snart Rold, snart Rolld.

²⁾ Univ. Matriklen.

³⁾ Sjæll. Indlæg 1729, H.

jeg uværdig er beskikket af Deres Kongl. Maj. allernaadigst til Capellan til bemeldte Korsør og Annexet Taarnborg, saa tvinger det min Samvittighed, om jeg vilde tie dermed.

Jeg vil da allerunderdanigst bede Deres Kongl. Maj., at der maatte anordnes en Commission; hvad Commissarier til Besværlighederne at undersøge, og deres Betænkning til Deres Kongl. Maj. allerunderdanigst, som Guds Kirkes Forsvar, at referere, angaar, da gjøres allerunderdanigst Forslag paa disse tvende Gudsmænd, Provsten Mag. Regenberg og Mag. Hunnerop, dersom Deres Kongl. Maj. allernaadigst vil behage dennem at beskikke til Sagen at examinere, og derhos allernaadigst bevilge, at hvis Vidnesbyrd som personlig eller skriftlig for dennem produceres, maa af dennem annammes. Og som det alene angaar Guds Ære at befodre, vil jeg allerunderdanigst bede, at, hvad som skriftlig bliver opsat, maa i Retten paa slet Papir indgives og modtages.

Herren Zebaots Gud igjen være med Deres Kongl. Maj. og lade sit Rige voxte under Deres Majestæts Herskab og udbrede sig; han gjøre Deres Maj. et stort Navn og stadfæste hans Kongeriges Stol evindeligen, at Deres Hus og Kongerige maa blive bestandig for hannem; det ønsker Deres Kongl. Maj. min allernaadigste Arvekonges tro Undersaat og uafadelige Forbedere hos Gud

Henrich Hansteen.

Kjøbenhavn den 19. Juli

Ao. 1729.

I Posterne giver han en Udsigt over Indholdet af Contracten med Sognepræsten og fortæller lejlighedsvis, at M. Gudman Poscholan 1691 af Kongen selv blev kaldet til Capellan »formedelst førømmeldte Hr. Niels Wedbergs (som af Sognepræsten i Korsør var kaldet) saavel som Hr. Frants Strøes ulovlige og forargelige Levnet, som derover blev afsat fra Embedet.« Han klager stærkt over

Capellanens strenge Arbejde og det for Taarnborg Sognefolk saa uheldige i at have deres Præst i Korsør; Menigheden maa ofte staa paa Marken til Kl. 10 og tøve efter Præsten, og Gudstjenesten kan med Skriftemaal m. m. mange Gange først være til Ende Kl. 2¹/₂, hvorover svage og gamle Folk blandt Communicanterne klage meget, da de desuden have lang Vej hjem. Da Præsten kun een Gang om Ugen samles med Menigheden, er det en Selvfølge, at han ikke lærer den at kjende, hvorfor der er voxet en saa stor Vanvittighed saavel blandt mange gamle som unge, at de ej vide, hvad og paa hvem de tro, mindre at applicere sig Christi Fortjeneste; Afstanden forvolder ogsaa, at mange dø utrøstede, og at Capellanen intet Tilsyn kan føre med Ungdommens Undervisning, hvilket højlig gjøres fornøden, især da der ingen Skole er. Om det saa er Taarnborg Kirke, der tilhører Kongen, saa lider den under, at Capellanen boer i Korsør; thi den ligger paa vild Mark, hvor ingen andre Gaarde er end den, som Degnen beboer, hvorover den i mange Ting ruineres, saasom der er kun liden og snart ingen Indseende med den.

Cancelliet æskede Biskop Worms Erklæring, der gik ud paa, at Capellanen skulde fritages for at holde Aftensangs-Gudstjenesten i Korsør, der kunde besørges af Skolens Rector og Hører for 30 Rdl. om Aaret, hvormed de sikkert vilde blive fornøjede; hvorfra Pengene skulde tages, kunde Biskoppen ikke egentligen allerunderdanigst berette; men han foreslog, at de kunde paalignes Sognepræst og Capellan med henholdsvis 20 og 10 Rdl. Dette Forslag fandt Cancelliets Bifald, og et kongeligt Missive til Biskoppen, af 6. Decb. 1729, blev affattet ganske i Overensstemmelse hermed ¹⁾.

Da Hansteen 1732 blev Sognepræst i Tjustrup, efterfulgtes han i Capellaniet af Peder Helt Rachlow, der efter

---

¹⁾ Sjøll. Tegnelser.

nogle Aars Forløb begyndte at føle Stillingens Byrder, der vilde forøges ved Latinskolens Nedlæggelse i 1740; den 2. Januar 1740 klagede han sin Nød i et Andragende ¹⁾ til Kongen, i hvilket han fremstiller, hvorledes det er ham næsten umuligt at overkomme Aftensangsprædiken i Korsør om Søndagen, der nu igjen, da der ikke længer var Rector og Hører til at holde den, tilkom Capellanen; det var ham »platterdings« umuligt at holde en anden dertil, naar han selv var hindret i at komme tids nok fra Taarnborg til at begynde Gudstjenesten Kl. 2 i Korsør; skjønt hans Stilling var bleven lindret ved, at Kongen havde afskaffet en Del Onsdags- og Søndags-Froprædikener, var Annexet dog ikke bleven soulageret ved Prædikenernes Moderation i Korsør. Han ønskede derfor nu, at de 20 Rdl., som det 1729 blev paalagt Sognepræsten at betale for Aftensangs-Prædikenerne »ikke maatte cessere, om ikke extenderes.«

Men Biskop Hersleb afgav, 10. Februar s. A., den Erklæring, at Capellanen intet havde at klage over, da han ligesom Sognepræsten kun havde to ugentlige Prædikener, for hvilket en Kjøbstadpræst ikke burde krympe sig; han foreslog derfor den Ordning, at Capellanen skulde prædike hveranden Fredag i Korsør i Stedet for Sognepræsten, som til Gjengjæld hveranden Søndag skulde besørge Aftensangen i Korsør enten selv eller ved en anden. Denne Ordning blev fastslaaet ved kongeligt Missive til Biskoppen, dat. Frederiksberg den 4. Marts 1740, og ved samme Lejlighed fritoges Sognepræsten for at betale de 20 Rdl., hvilket han i en Supplik af 13. Februar s. A. havde ansøgt om, idet han oplyste, at de i sin Tid vare blevne paalagte formedelst Confessionarius Frauens Intercession paa hans Svogers Hr. Henrich Hansteens Vegne hos Oyersecretair Møinichen.

Som ovenfor berørt, blev Korsør Latinskole nedlagt

---

¹⁾ Sjæll. Indlæg 1740, A.

ved Reductionen ifølge Forordn. af 17. April 1739, der skulde træde i Kraft fra Nytaar 1740; den havde altid været ringe; allerede 1653 hedder det: »det er alle vitterligt, at Lejligheden er meget ringe og meget besværligt med Kost og andet, som fejler til nødtørftig Underhold«¹⁾, og den sidste Rector, Peter Elovius Mangor, klagede i en Supplik af 18. Novb. 1734 jammerlig over »den store og ubillige Fornærmelse og Forurettelse, denne fattige latine Skole her i Korsør tillige med dens Lærere Aar efter andet i deres allernaadigst tillagte . . . Indkomster og Rettighed maa lide«; Rector var tillige Degn, og som saadan havde han Ret til Offer og Accidentser; men hverken disse Indtægter eller den Kost eller Kostpenge, han kunde gjøre Fordring paa, vare Folk villige til at yde ham. Ikke desto mindre — siger han — har Byens Indvaanere Frihed at sætte deres Børn til Skolen, skjönt det ikke sker i den Tanke, at de der skulle frekventere for at opnaa den Maturitet, som udfordres ved det kgl. Universitet, men heller, at de for Intet kan nyde den Information i de Elementer, som burde læres i de danske Skoler og derhos oppebære deres Andel af denne fattige Skoles faa Indkomster, indtil de omsider ved Aarenes Tiltagelse kan employeres enten ved Haandværker eller Skibsforretninger. Han beder derfor om et Reglement for hans Indkomster og ønsker endvidere 3 Mark ugentlig i Kostpenge, hvorimod Degnepenge (6 Skill. af hver Gaard eller Hus) kunde bortfalde.

Skjönt Magistraten anbefalede Andragendet, vilde Stiftamtmand og Biskop ikke tilraade det bevilget, og Resultatet blev kun en Ordre til Magistraten, at de skulde tilholde Indbyggerne at give Rector hans Rettighed efter Loven²⁾.

Som man kan sige sig selv, frugtede et saadant Til-

---

¹⁾ Sjæll. Tegnelser.

²⁾ Sjæll. Tegnelser 31. Decb. 1734 og Indlæg 1734, D.

hold intet, og Mag. Mangor maatte holde ud, indtil han ved Skolens Nedlæggelse fik Præstekald i Norge. Derefter bleve Skolens Indtægter (Dresselberg Kongetiende, der ansloges til 50 Rdl. aarlig, og Degnepensionerne af Taarnborg og Vemmeløv 12 Rdl., samt nogle Renter af legerede Capitaler) henlagte til Slagelse Latinskole, og Skolebygningen i Korsør (vesten for Kirken), en gammel Bindingsværks Bygning i een Etage, der først 1884 nedbrødes, blev given til den danske Skole, der da oprettedes, tillige med Rectors og Hørers Indtægter af Kirken og Byen ¹⁾. Denne Skole bestyredes af en Klokker, medens der oprettedes et særligt Embede som Chordegne; dette blev besat med Berthel Promm, der havde været nederste Hører ved den ligeledes reducerede Skole i Kalundborg og foretrak at tage imod Chordegns Bestillingen fremfor at blive sat paa en Pension af omtr. 50 Rdl. Men han beklagede sig snart højligt over sine ringe Indkomster, da Almuen ikke vilde yde Offer og Accidentser ²⁾, og ved et Rescript af 20. October 1741 bestemtes det da, at, naar Klokkeren døde, skulde Klokkeriet annecteres Degnekaldet, imod at Chordegnen holdt en Karl til at varetage Klokkerens Functioner.

Hr. Rachlow døde den 8. Maj 1748 ³⁾, og Capellaniet, der ansloges til 200 Rdl. og derover, søgtes af 32 Ansøgere, blandt hvilke Hr. Daniel Wohnsen, der i et Aars Tid havde været personel Capellan hos den Afdøde; hans Ansøgning lyder saaledes ⁴⁾:

Stormægtigste allernaadigste Arve Herre og Konge!

Da det har behaget Gud paa denne Tiid ved Døden at bortkalde den her i Corsør allernaadigst beskickedede residerende Cappellan Hr. Peder Rachlov. Saa kommer jeg

¹⁾ Forordn. af 9. October 1739.

²⁾ Sjæll. Indlæg 1741, D.

³⁾ ikke 16. Maj, som Wiberg har.

⁴⁾ Sjæll. Indlæg 1748, C.

uværdige Herrens Tiennere, som Deris Kongelige Majestet effter min Sviger-Fader Hr. Peder Rollds, Sogne-Præst her paa Steden, hands allerunderdanigst giorte Ansøgning har forgangen Aar til personel Cappellan allernaadigst kaldet og beskicket, og i dybeste Underdanighed nedkaster mig for Deres Kongelige Majestets Throne med denne min allerunderdanigste Ansøgning, at Deres Kongelige Majestet vilde af stoer Kongelig Naade vocere mig i ovenmelte og afgangne Hr. Rachlovs Stæd som residerende Cappellan. Det har behaget Deres Kongelige Majestet allernaadigst at kalde mig her til Stæden for at være min Sviger-Fader i hands Alderdom og Svaghed assisterlig; men siden mit Leve-Brød er saa meget ringe, og samme scopus kunde endnu obtineres at være hannem behielpelig, saa bønfaller jeg allerunderdanigst Deres Kongelige Majestet, hand vilde legge denne Naade til den forrige.

Jeg har 7 Aar været Collega udj Slagelse latine Schole; nu har jeg tient i min Herres og Frelseres Embede nesten et Aar; kunde jeg nu nyde den Naade: som jeg forfremmes i Aar, jeg da maatte forfremmes fra det mindre til det større, avancere et Trin fra et andet, og at det maatte gaa mig, som min Frelser har lovet, at den Svend, som har været betroet de toe Pund og aagret med dem, hand skal sættes over det større.

Herren giøre Deres Kongelige Majestets Reyse lyck-salig og med sin Engle-Vagt leedsage ham frem og tilbage, at vj med Fryd og Glæde maatte see Deres Kongelige Majestets naade-milde Aasyn igien; saa skal vj icke glemme at tacke den stoere Gud og saa er jeg forsickret, at min allernaadigste Konge icke skal glemme hvercken nu eller siden mig sin ringeste Tiennere, som uværdigst har hafft den Ære at have Deres Kongelige Majestet under mit Huuses Tag! J dybeste Underdanighed forbliver

Stormægtigste allernaadigste Konges

allerunderdanigste Tiennere

Corsør den 16 Maj An. 1748. Daniel Wohnsen.

Korsør Magistrat giver ham, 16. Maj s. A., Attest for, at han »ved sit ej mindre christelige end opbyggelige Levned og Lærdom haver i den korte Tid, han her i Byen som personel Capellan været haver, saaledes indtaget alles Hjerter, at menige Mand tillige med os inderlig ønsker og allerunderdanigst tilbeder Ds. Kgl. Majestæts allern. Bønhørelse udi hans allerunderd. Ansøgning«.

Den 12. August 1748 blev han udnævnt til Capellan og under 9. s. M. havde følgende af Biskoppen forfattede Reglement faaet kongelig Stadfæstelse, saaledes at det skulde opbevares i Stiftskisten, indtil Hr. Peder Rold døde, og først da træde i Kraft¹⁾:

Reglement imellem Sognepræsten i Korsør og Taarnborg og den residerende Capellan sammesteds.

I.

Saalænge nuværende Sognepræst Hr. Peder Rold lever, forholdes det baade med Tjenestens og Indkomsternes Deling imellem begge Præster efter forhen oprettet og af Kongen confirmeret Contract og de derudi efter Tidernes Lejlighed ved kongelig Dispensation gjorde Forandringer, saaledes som det imellem forbemeldte Sognepræst og nu afgangen Capellan Peder Helt Rachløf hidindtil er holdet, og gjøres derudi ingen Forandring i denne Sognepræstes Tid, uden hvad de selv indbyrdes i Mindelighed kan forenes om.

II.

Men naar denne Sognepræst ved Døden eller anderledes afgaar, skal med Tjenesten saaledes forholdes:

1) Sognepræsten prædiker i Korsør Højmesse alle Søn- og hellige Dage. Den residerende Capellan prædiker alle Søndage og hellige Dage udi Annexet Taarnborg, og det saa betids, at al Tjenesten med Catechisation og alt,

¹⁾ Sjæll. Indlæg 1748, C; Sjæll. Tegnelser 9. Aug. s. A.

hvad der er at forrette i Taarnborg, kan være til Ende, Sommer og Vinter, i det seneste inden Middag, paa det han altid og ufejlbarligen kan være tilbage i Korsør, hvordan og Vejen og Vejret er, inden det ringer første Gang til Aftensang; thi Aftensangsprædiken skal forsynes af Capellanen.

2) Sognepræsten skal forsyne Fredagsprædiken og Fasteprædikenerne i Korsør, Capellanen derimod alle Maa-neds-Bededage i Taarnborg og alle Fasteprædikener samme-steds.

3) Med Onsdags-Bøn og Catechisation alternere begge hver sin Uge; men Højmesseprædikens Repetition om Søn-dagen besørger Sognepræsten selv.

4) Capellanen skal messe om Fredagen, men Søn- og hellige Dage, da Capellanen er i Taarnborg, messer Sogne-præsten selv.

5) Skriftestolen i Korsør Torsdag og Løverdag be-tjenes af begge Præster; men i Taarnborg betjener Capel-lanen Skriftestolen alene og til den Ende skrifter Løverdag Formiddag, paa det han kan være til rette Skrifтетid til-stede igjen i Korsør om Eftermiddagen.

6) Børnedaab, Barselkvinders Introduction, Copulationer bestilles alle i Korsør hos Sognepræsten, men for-rettes, om de ske ved Kirketjenesten, af den, som staar for Alteret; i Taarnborg forrettes alle slige Ting af Capel-lanen. Naar slige Forretninger ske imellem Kirketjenesten saa og Trolovelser og Jordspaaastelse paa Lig, forrettes de af den, hvis Uge det er; thi Sognepræsten og Capel-lanen alternere hver sin Uge at forrette slige extra Ting. Dog staar det Sognepræsten frit for at forrette Copulationer, som ske med kongelig Dispensation i Husene, endogsaa i Capellanens Uge, om enten Sognepræsten eller den, som gjør Brylluppet, det forlanger. Det samme er og at for-staa om Ligprædikener i Korsør, at de bestilles hos Sogne-præsten, og staar ham frit for at forrette dem ikke alene i sin, men og i Capellanens Uge. I Taarnborg forretter

Capellanen alle extra Forretninger; men skulde nogen forlange til Copulation eller Ligprædiken, at Sognepræsten det selv vil forrette, bør det staa ham frit for uden Modsigelse af Capellanen.

7) Sognebud eller Syges Betjening og Besøgelse i Korsør bør begge Præster være villige og færdige til, saasnart og saa ofte det forlanges, og hvo af dem forlanges; saa og af sig selv flitteligen besøge de Syge og derudi ikke regne, hvis Uge det er, og den ene i den andens Forfald være dertil villige. I Taarnborg Sogn bør Capellanen rejse i Sognebud, dog i hans Forfald Sognepræsten ikke undslaa sig derfor.

8) Begge Præster bør bo i Korsør.

9) Ved de Unges Confirmation forholdes det efter Forordningen.

III.

Indkomsterne.

1) Sognepræsten skal nyde de tvende Parter af Tien- den baade i Korsør og Dyrehoved og i Annexet, saavel Bøndernes som Sædegaardenes, hvor noget vist er accorderet, og Capellanen den tredie Del, og til den Ende, hvad Annexet angaar, forenes de ved Provstens Melleml handling om visse Byer eller Bønder hver at tage sin Tiende, baade Korn- og Kvægtienden med Smaaredselet, af, saa at dobbelt, 2 Dele, regnes til Sognepræsten og en tredie Del til Capellanen.

2) Offeret paa de tre store Højtider i Korsør annammer Enhver af dem selv, hvad dem af Menigheden gives, og beholder uden at gjøre hinanden derfor Regnskab. Dog det, som ofres til Froprædiken, beholder efter Sædvane Capellanen for sig, som og bør forsyne de faa Froprædikener, som endnu ere i Brug. Men Højtidsofferet i Taarnborg beholder Capellanen alene.

3) Af alt det, som ofres eller gives ved accidentielle Forretninger, Børnedaab, Kirkegang, Trolovelser, Copulationer i Kirken og i Husene, Jordspaaastelse i Korsør

Menighed, det annammer den, som gjør Forretningen; men Sognepræsten beholder deraf de 2 Parter og Capellanen den tredie, hvo der og gjør Forretningen, og ugevis eller maanedsviis giver hinanden Fortegnelse derpaa og deler med hinanden. Alle Accidentier, som forrettes og falde i Taarnborg, deles i tvende lige Parter og Capellanen der beholder den ene halve Part for hans Rejser.

4) Hvad der gives for Ligprædikener, enten i Korsør eller Taarnborg, det beholder den, som Forretningen gjør. Den liden saakaldet Præsteløn i Korsør saa og det Sædeland, som er tillagt Sognepræsten, bliver fremdeles Sognepræsten tilhørende uden Deling. Capellanen beholder de 16 Rigsdaler af Kirken saa og Annexpræstegaarden. Det, som i Slagelse uddeles til Herredets Præster efter en gammel Fundats for en Mandagsprædiken, som før har været holdet, deraf tager Sognepræsten og Capellanen hver lige meget.

I Rolds Tid maatte Cancelliet gribe ind i en Sag, der var rejst af en Mand i Korsør ved Navn Arnt Jansen Dam, der hørte til de saakaldte Separatister, med hvilke man i Henhold til et Rescript af 5. Marts 1745 saa gennem Fingre; han havde nemlig ikke villet tillade sin 19aarige Datter Kirsten, der i flere Aar havde ønsket at nyde Alterets Sacramente, at lade sig forberede til Confirmation og derved faa sit Ønske opfyldt; dette gav Anledning til, at Magistraterne i Korsør og Slagelse fik Befaling til at kalde Separatisterne for sig og advare dem, og især skulde Arnt Dam have en skarp Tilrettevisning med Forbud mod at øve nogen Tvang mod sin Datter¹⁾.

Hr. Rold døde den 4. Novbr. 1752 (Wiberg) og blev begravet den 9. s. M.; han angives i Kirkebogen at have været 65 Aar gammel.

Hans Svigersøn Daniel Wohnsen havde allerede 1751 faaet Successionsret og blev altsaa nu virkelig Sogne-

---

¹⁾ Sjæll. Tegnelse 19. April 1748.

præst, men kun i kort Tid; thi i en Alder af 36 Aar og 6 Maaneder døde han 1754, begravet den 30. Maj¹⁾. Han havde følgende Børn:

Margaretha Kirstina Wohnsen, døbt 22. Octbr. 1748,
Rasmus W., døbt 29. Decbr. 1749, og

Beata Antonia Augusta W., døbt 2. Sept. 1752, begr.
14. Apr. 1757.

Efter Wohnsen blev Hr. Johan Mortensen Braem Sognepræst; han opnaaede 1758 Consistorialraads Titel, sandsynligvis fordi han samme Aar ægtede Christiane Rodsteen Paars, en Datter af Commandanten i Korsør, Oberst Claus Enevold Paars (født paa Ullerupgaard 18. Februar 1683, gift 18. October 1719, begr. i Korsør 29. Maj 1762) og Else Catharine Lund († 23. April 1764, 63 Aar gammel); med hende havde Braem disse Børn²⁾:

Else Cathrine Braem, døbt 24. August 1759,
Claus Enevold Paars B., døbt 26. Febr. 1762, begr.
21. Sept. 1771,

Martin B., døbt 30. Decbr. 1762, og
Johannes B., døbt 1. Decbr. 1764, begr. 8. April 1786.
Dette sidste Barn var født efter Faderens Død; den 9. Juni 1764 blev Braem begravet; efter Wiberg døde han den 30. Maj, hvilken Datum ogsaa findes i Kaldsbogen.

Hans Eftermand var Hr. Claus Plum, der døde den 2. October 1781 og efterfulgtes af Hr. Jørgen Andreas Bang, hvis kortfattede Autobiographi vi her kunne meddele; han har indført den i et lille af ham forfattet Skrift: »Guds Raad til Menniskens Salighed, forfattet i korte og enfoldige Spørgsmaal og Gjensvar ifølge Doctor Morten Luthers liden Catechismus samt en catechetisk Forklaring over Davids 7 Poenitence-Psalmer«, hvilket har fundet Plads i Herlufsholms Skoles Manuscriptsamling. Han var født den 21. September 1730 (jvfr. Hundrup, Oluf Bang

¹⁾ Kirkebogen.

²⁾ Kirkebogen; Personahist. Tidsskr. IV, 306, samt en Ligkisteplade over Fru Paars fra Korsør Kirke.

S. 64 f.) og, idet han forbigaar sin Barndom og Ungdom, begynder han sine Optegnelser saaledes:

In Nomine Jesu.

Symb. Jesum Amplector Benignum. Den 10. Novbr. 1753 blev jeg Jørgen Andreas Bang i mit Alders 23. Aar, efter foregaaende kgl. Resolution af 16. Oct. e. a. an-gaaende venia ætatis, af velædle og velb. Hr. Commerce-raad Peder Schwane, Herre til Annaberg og Ellinge Gaar-der i Odsherred i Sjælland, kaldet til residerende Capellan for Vig og Asmindrup Menighed i bemeldte Odsherred.

Den 22. October 1755 blev jeg i den hellig Tre-foldigheds Navn af Hs. Eminence højædle og højærværdige Hr. Ludvig Harboe, Biskop over Sjællands Stift, efter fore-gaaende Examen og specimen homileticum over ψ 36, 11 til bemeldte Embede ordineret i Vor Frue Kirke i Kjøben-havn tilligemed Hr. Tøslev, Sognepræst til Gjørlev og Bak-kendrup i Sjælland, Magister Hiort, Rector i Rønne paa Bornholm, residerende Capellan sammesteds og Sogne-præst til St. Mariæ, og Hr. Vinge, Skibspræst paa China. Textus ordinationis: 1 Petr. 2, 24, 25.

Den 4. Decembr. 1756 blev jeg forlovet med min elskelige kjære Kone Christina Charlotta Frieboe, en Datter af afgangne Hr. Capitain Hans Frieboe og en Stifdatter af Hr. Generalmajor Friderich Vilhelm von Schin-del, Commandant over Hals og Fladstrands Skandser i Jyl-land, og Moderen højædle og velb. Frue Anna Dorothea Wildenrath, en Datter af forhen afgangne Assessor Wil-denrath, Herre til Annaberg og Ellinge Gaarder i Ods-herred, og en Stifdatter af Commerceraad Peder Schwane sammesteds.

Den 18. October 1758 holdt jeg Bryllup med min elskelige kjære Kone i Højby i Odsherred i Sjælland. Brudevielsen forrettede Sognepræsten for Højby Menighed Hr. Johan Hendrich Schow. Text: Ebr. 10, 35.

Den 7. Novbr. 1759 i Asmindrup Annex-Præstegaard nedkom min elskelige kjære Kone i Barselseng med en

liden Datter om Morgenen Kl. 5^{1/2}, som Onsdagen derpaa den 14. dito blev i Daaben kaldet Petrea Margaretha Schwane. Fadderne vare: min Moder Ulrica Eleonora Bang, født Schwane, som holdt hende over Daaben. Min Kones Søster, Frøken Henricka Regina Friboe, holdt Huen, og Mands-Fadderne vare: vores Grandpapa, Hr. Commerceraad Schwane til Annaberg og Ellinge, min Fader, Hr. Kammerraad Niels Christian Bang, min Svoger, Hr. Valentin Cruse, Sognepræst til Grevinge Menighed i Odsherred, min Kones Svoger, Hr. Hans Jørgen Garde, Sognepræst til Vig og Asmindrup Menighed, og Hr. Nicolai Dajon, Selvejere af Asmindrup Kirke. Døbeacten forrettede Hr. Provst Jens Arctander, Sognepræst til Egeberg Menighed i Odsherred.

Den 17. October 1760 i Asmindrup Annexgaard velsignede Gud min elskelige kjære Kone og mig med en liden Datter om Middagen Kl. 11^{1/2}, som Fredagen derpaa den 24. dito blev opofret den Allerhøjeste i Daaben og kaldet Anna Dorothea Ulrica Eleonora. Fadderne vare: min Svigermoder, Fru Generalmajorinde Anna Dorothea von Schindel, født Wildenradt, som frembar hende til Frelseren, da min Kones Søster, Frøken Henricka Regina Friboe, holdt Huen. Mands-Fadderne vare: min Fader, Kammerraad Niels Christian Bang, Hr. Valentin Cruse til Grevinge, Hr. Hans Jørgen Garde til Vig og Asmindrup, Hr. Hans Thorebye, Sognepræst til Nykjøbing og Rørvig. Døbeacten forrettede Hr. Provst Arctander til Egeberg.

Den 5. December 1760, om Eftermiddagen Kl. 5, døde min i Livet elskelige Fader, velædle og velbyrdige Niels Christian Bang, efter næppe en Times Sygdom af et Stikflod i sit Alders 62de Aar. Han tjente 3 danske Konger i 32 Aar og 3 Maaneder som Forvalter over Hs. Majestæts forbeholdne Gods i Odsherred, hvortil han blev beskikket af højlovlig Ihukommelse Kong Friderich den fjerde in Septembri 1728, blev af højll. Ihuk. Kong Christian den sjette in Januario 1744 beskikket at være tilligemed virke-

lig Kammerraad. Han var i tvende Ægteskaber Fader til 19 Børn, 14 Sønner og 5 Døtre, og saa før sin Død 8 Børnebørn, finder for sig i Evigheden 4 egne Sønner og 3 Børnebørn. Han blev første Gang gift med Jomfru Cathrina Maria Kiær 1729 in Julio, med hvilken han avlede 10 Børn. Hun døde in Julio 1743 og efterlod sig 6 levende Børn, 4 Sønner og 2 Døtre. Anden Gang gift med Jomfru Ulrica Eleonora Schwane in Novembri 1743, der nu med sine 9 Børn, 6 Sønner og 3 Døtre, sørgeligen efterlever. Gud være de faderløses Fader og Enkers Forsvar.

Den 22. December 1760 blev min salig Faders jordiske Levninger nedsatte i Egeberg Kirke om Middagen Kl. 12; Gud give ham og os alle en glædelig Opstandelse.

Den 3. December 1763, om Morgenen Kl. 1, velsignede Gud atter min Kone og mig i Asmindrup Annex-Præstegaard med en liden Søn, som Fredagen derpaa den 9. ejusdem blev i den hellige Daab kaldet Hans Frieboe. Fadderne vare: min Svigermoder, Generalmajorinde von Schindel, som bar ham, da Jomfru Magdalene Elizabeth Bentzøn holdt Huen. Mands-Fadderne vare: velædle og velb. Hr. Kammerraad Jacob Hansen til Annaberg og Ellinge Gaarder, min Svoger Doctor Nicolai Nissen Storm i Holbæk, min Svoger Lieutenant Andreas Frieboe, min Svoger Christen Nicolai Lind, Negotiant i Nykjøbing, min Kones Svoger Hr. Garde i Vig, min Broder Jacob Bang, Fuldmægtig hos Kammerraad Hansen, og Sgr. Nicolai Dajon. Døbeacten forrettede min Svoger, Provst Valentin Cruse i Grevinge.

Gud lade disse vore 3 Børn, som han har været saa naadig at betro os, opvoxe til hans Ære, deres eget Gavn og Nytte og deres Forældre til Glæde.

Anno 1765 den 17. Juni gav højvelbaarne Fru Enkegrevinde af Lerche til Lerchenborg og underliggende Godser mig Exspectancebrev paa Store og Lille Fuglede Sognekald i Artsherrred i Sjælland under hendes Gods belig-

gende, da jeg og under samme Dato fik bemeldte Fru Grevindes naadigste Bevis og skriftlige Forsikring om at kaldes til Svallerup, ifald det førend Fuglede skulde vorde ledigt, efterat jeg forhen den 14. April, sc. Dominica Qvasimodogeniti, havde prædiket hos hende paa Cabinettet.

Anno 1767 den 4. Januari leverede jeg efter hendes højgrevelige Naades Begjæring tilbage til højbemeldte Fru Grevinde hendes naadige Bevis at kaldes til Svallerup; og samme Aar den 20. Februari blev mit Kaldsbrev paa Fuglede af Hs. Maj. Kong Christian den syvende allernaadigst confirmeret.

Anno 1769 den 15. Maj døde min Formand, Hr. Johannes Rasch, Sognepræst til Store og Lille Fuglede Menigheder, hvorpaa jeg igjen tiltraadte samme Embede og dertil af Provsten, Hr. Carl Ulrich Amundin, Sognepræst til Kalundborg, blev indsat Dominica 5ta a Trinitatis.

Anno 1774 den 18. November i Store Fuglede Præstegaard gjorde jeg min ældste Datters Petrea Margaretha Schwane Bangs Bryllup med velædle Hr. Holger Vitus Guldberg, Kgl. Majestæts Tolder paa Skagen.

Anno 1775 den 5. October begavede Gud min ovenmeldte Svoger og Datter paa Skagen med en Søn, som blev kaldt Ove, der igjen ved Døden afgik den 23. ejusdem, 18 Dage gammel.

Anno 1777 den 10. Juni velsignede Gud atter mine ovenmeldte Børn med en Datter, som blev kaldet Christina Charlotte.

Anno 1778 den 10. Augusti Kl. 3 om Morgenen fødte ovenmeldte min elskede Datter hendes Ben-Oni og samme Dag Kl. 8 Formiddag ved en salig Død forlod dette time-lige i hendes Alders 19de Aar; hendes efterladte Søn fulgte hende til Graven og samme Dag i Daaben fik sin sal. Moders Navn Peder Schwane.

Anno 1780 den 10. Marts kaldede den Almægtige til sin evige Herlighed min lille Dattersøn Peder Schwane, 1 Aar 7 Maaneder gammel.

Anno 1781 den 19. December behagede det allernaadigst Hs. Kgl. Maj. at kalde mig fra Store Fuglede til at være Sognepræst for Korsør og Taarnborg Menigheder i Sjælland.

Anno 1782 den 31. August havde min Datter Ane Dorothea Bryllup i Ribe med Sr. Laurits Leth.

Den 4. Septbr. e. a. velsignede Gud dem med en Datter, kaldet Else Kirstine Margrethe.

Anno 1784 velsignede Gud den 9. Marts samme unge Folk med en Datter, kaldet Olave Friderica Caroline.

Anno 1788 den 10. Decbr. flyttede ovenmeldte min Datter af mit Hus til sin Mand i Kjøbenhavn, som da var bleven beskikket til Rejse-Passkriver.

Anno 1788 den 26. Decbr. behagede det den Almægtigste ved en rolig Død til sit himmelske Rige at bortkalde min elskelige kjære Kone Christine Charlotte Frieboe [53 Aar 4 Maaneder 9 Dage gl.], og blev den 3. Januari 1789 nedsat i en muret Begravelse i Korsør Kirkes Chor, hvor jeg med Guds Hjælp haaber, mine Ben skal hvile hos hendes og vi begge vente en glædelig Opstandelse.

Anno 1789 den 27. April sendte jeg min elskelige Datterdatter Christine Charlotte Guldberg fra mig over til Odense til min Broder, Justitsraad og Amtsforvalter Bang, hvis rare Kone har lovet mig at anføre hende til alt godt.

NB: min Søn Hans Frieboe, Styrmand paa Snogen Gehejmeraad Schack, døde paa sin Hjemrejse fra Kysten Guinea paa St. Domingo i Aaret 1785.

Bang døde den 24. August 1791, 61 Aar gammel, og begravedes den 27. s. M.. I hans Tid ophængtes det af Sølauget ved et Dystløberbal 1788 til Kirken forærede Fregatskib, der endnu bevares, og ved denne Lejlighed holdt han en Tale, der længe mindedes og omtaltes som den, der særdeles havde tiltalt de tilstede værende.

S m a a s t y k k e r .

XXV.

Rettelser og Tilføjelser til »Bidrag til Korsør og Taarnborg Præstekalds Historie«.

Af *Gustav Ludvig Wad.*

. S. 355 ff. I Hertz' Efterretninger om gejstlige Embeder i Kongeriget Danmark, 8. Levering, S. 55, er meddelt en af Lensmanden i Korsør og Herredsprovsten under 9. April 1600 paa Korsør Slot stadfæstet Contract mellem den til Sognepræst i Korsør kaldede Skolemester Niels Jensen og Hr. Hans Poulsen i Taarnborg, hvorefter denne skulde »blive og være en Sognepræst i Taarnborg Sogn og beholde al Indkomst, som af samme Sogn gives, og ej gjøre Tjeneste i Korsør Kirke«; dog skal han, »efterdi Taarnborg er en Annex til Korsør« aarlig give til Sognepræsten der 1 Pund Rug, 2 Pund Byg, 10 Lam og 10 Gjæs. Men allerede den 5. Maj samme Aar vedtoges det, at ved Hr. Hans Poulsens Død, der indtraf 1631, skulde Taarnborg falde tilbage til Korsør Præstekald.

Taarnborg kan saaledes nok siges at have været et selvstændigt Kald fra 1600 til 1631; men Contracten mellem de tvende Præster har Character af en privat Overenskomst, som næppe uden Kongens Samtykke kunde forbinde de følgende Præster.

Hr. Niels Jensen resignerede 1616 til Fordel for sin Søn, Zacharias Nielsen.

S. 386 ff. Hr. Peder Rolds Hustru, Margrethe Sophie Claudiana, var en Præstedatter fra Kværndrup¹⁾; hun overlevede ham i nogle Aar. Af et kongeligt Commissorium af 8. Sept. 1752 til Provst C. C. Reenberg og Borgmester Mourits Michelsen ses det, at Hr. Rold havde beklaget sig over, at Poul Hein paa Dyrehovedgaard (nu Taarnborg) paa en fem Aars Tid havde nægtet at svare Præsten den Tiende og Rettighed af Gaardens Hartkorn, som baade han og Gaardens tidligere Ejere havde svaret til Præsten og hans Formænd²⁾.

Snart efter døde imidlertid Peder Rold, Natten mellem 2. og 3 November 1752, ved hvilken Lejlighed Biskop Hersleb skriver om Korsør: »Denne Menighed trænger meget højt til en ret duelig og retskaffen Medtjener, som den hidindtil har ikkun været slet forsynet, allermest da i den By ere saa mange Separatister tilovers, og hverken forrige eller nu beskikkede Sognepræst har været meget i Stand til enten med Lærdom at overbevise eller med Prudence at vinde slige vildfarende; derfor beder jeg Høstens Herre, at han nu ved sin Kirkes Fosterfaders christelige Omhu ville hertil beskikke en duellig Medarbejder«³⁾.

Capellan blev den 8. Decbr. 1752 Claus Plum, der var anbefalet af Dr. Reuss. Capellaniets Indkomster ansloges af Biskoppen til 200 Rdlr.

Sognepræsten Daniel Wohnsen ejede selv en Gaard i Korsør, hvilket foranledigede, at han fik Magistraten til under 5. Juli 1753 at forestille Cancelliet, hvor heldigt det vilde være for Kirken, om den kunde blive af med Præstegaarden, der var gammel og idelig maatte repareres, saa den stedse havde været Kirken til temmelig Byrde.

¹⁾ Saml. til Fyns Historie etc. VIII, 334.

²⁾ Sjøll. Tegnelser.

³⁾ Sjøll. Indlæg 1752, D.

Den burde derfor sælges ved Auction, og Sognepræsterne for Fremtiden nyde en convenabel Husleje, som efter Kirkens Lejlighed kunde determineres. Da Stiftsøvrigheden, der lige saa lidt som Provsten havde mindste Begreb om Kirkens Formuenhed, idet Regnskabet efter Byens Privilegier af 19. October 1680 ikke vedkom dem, erklærede, at de fleste Kjøbstadkirker havde ondt ved at komme ud af det, og det altsaa ogsaa her vilde være bedst for Kirken, om den blev Præstegaarden kvit, blev Tilladelse til Salget givet den 31. August 1753 ¹⁾).

Ved Auction, der afholdtes den 26. September, solgtes da Præstegaarden for 468 Rdlr., og Sognepræsten fik i aarlig Huslejegodtgjørelse 40 Rdlr. »som convenable efter Kirkens Lejlighed og Gaardleje her i Byen«. Wohnsens Gaard, der var nyopført af Raadmand Spormand, krævede imidlertid megen Forandring og Reparation, inden den kunde blive indrettet til en bekvem Præstegaard, saaledes at den kunde modtage Tiende og Avling ²⁾), og disse Forandringer fik han ikke iværksat, idet han døde den 23. Marts (ikke Maj) 1754 efter en Uges Sygdom. Hans Enke, Friderica Sophia Rold, klagede nu for Cancelliet, hvorledes hun trykkes ved at sidde som Enke med tre Børn og Gaarden, der havde kostet hendes Mand 800 Rdlr.; Eftermanden, Hr. Johan Braem, krympede sig ved at afkjøbe hende den, skjønt han var højlig forlegen for en Gaard, da han ingen kunde faa til Leje eller Eje; hun og Magistraten fandt det derfor rettest, at Kirken afkjøbte hende Gaarden for 700 Rdlr.; hvilket ogsaa blev tilladt ved Rescript til Stiftsøvrigheden af 2. Maj 1755 ³⁾). Hr. Wohnsens Gaard blev altsaa Præstegaard og er det endnu, om end de gamle Bygninger i 1853 ere blevne afløste af nye.

---

¹⁾ Sjæll. Tegnelser.

²⁾ Sjæll. Indlæg 1755 B.

³⁾ Sjæll. Tegnelser.

Wohnsens Enke blev siden Kammerfrue hos Dronning Caroline Mathilde og ledsagede hende vistnok, da hun maatte drage fra Landet¹).

 XXVI.

Om Lægmands Talen over Graven.

Af Fr. Meidell.

I Vedel Simonsens Esge Brok I, 84 kom en Bemærkning om denne Sag, hvortil Kall Rasmussen i 2den Del af samme Bog, Side 80, knyttede betydelige Supplementer fra Tiden, der fulgte efter den, som gav Anledning til Fremkomsten af Vedel Simonsens Bemærkning, s: 1612.

Ved mit Arbejde i Geh. Arkivet har jeg fra samme Tid fundet et Par Aktstykker, der synes mig at belyse disse Lægmandstaler over Graven paa en ny og fyldig Maade, hvorfor jeg herved meddeler dem i Uddrag.

Den ikke ubekjendte Krigsmand, Thomas Nold til Magelø, var Svoger til den vel kjendte Rigsadmiral Ove Gedde, idet han var gift med dennes Søster; da hun døde, og Thomas Nold giftede sig anden Gang med Fru Helvig Urup, traadte Ove Gedde selvfølgelig til for at paasee sine Søsterbørns Interesser, og da Thomas Nold døde, var Ove deres naturlige Værge. Fru Helvig Urup døde imidlertid før end Thomas Nold, som altsaa lod hende jordfæste med al den da brugelige Pomp; han fik endog Rigmarsken, Jørgen Urne til Alslev, Ridder og Lensmand paa Vestervig, til at tale over Fru Helvigs Grav. Her sagde denne Stormand bl. a., at Enhver, som havde rigtigt Krav paa den Afdøde, skulde faae sin Fordring fuldt betalt.

---

¹) Saml. til Fyns Historie etc. VIII. 334.